

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์บทบาทการสังคมสงเคราะห์ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ดังนี้คือ เพื่อศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อศึกษาหลักการสังคมสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทการสังคมสงเคราะห์ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้ศึกษาได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในแต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

๕.๑.๑ พระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้ ภูมิหลังประวัติศาสตร์ชมพูทวีปและอาณาจักรของพระเจ้าอโศกมหาราช สรุปได้ดังนี้ ในสมัยพุทธกาลชมพูทวีปมีทั้งหมด ๑๖ แคว้น มีแคว้นใหญ่ อยู่ ๓ แคว้น คือวัชชี มคธ และโกศล ต่อมาแคว้นโกศลตกเป็นเมืองขึ้นของแคว้นมคธ ขณะเดียวกันแคว้นวัชชี ก็เสื่อมอำนาจลงมาก ทำให้แคว้นมคธมีอำนาจเหนือแคว้นทั้งปวงเป็นศูนย์กลางการปกครองของชมพูทวีปในที่สุด มินครปาฏลีบุตร เป็นเมืองหลวง พระเจ้าจันทรคุปต์ ได้ทำการขับไล่การรุกรานของ กรีก ออกจากแผ่นดินชมพูทวีป ทรงสถาปนาราชวงศ์โมริยะขึ้น พระองค์ทรงนับถือศาสนาพุทธ (เซน) บันปลายชีวิตทรงสละราชสมบัติ ออกผนวชในศาสนาเซน เหล่ามุขมนตรี ให้การสนับสนุน พระเจ้าพินทุसार ครองราชย์สืบมา พระเจ้าพินทุसार ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ อย่างเคร่งครัด เมื่อสิ้นรัชกาล พระองค์แล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชได้ถูกสถาปนาขึ้นครองราชย์ ในรัชสมัยนี้ ถือว่าแผ่นดินชมพูทวีปเป็นปึกแผ่นกว้างใหญ่ไพศาลมากที่สุดในประวัติศาสตร์ ทรงให้การนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสูงสุด

พระราชประวัติพระเจ้าอโศกมหาราช ชาตัญญู จากการศึกษาพบว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ประสูติจากราชวงศ์โมริยะ พ.ศ.๑๘๔ เป็นพระราชโอรส ของพระเจ้าพินทุसार กับพระนางสิริธรรมา มีพี่น้องร่วมพระราชบิดา ๑๐๑ พระองค์ พี่น้องร่วมพระราชมารดา ๑ พระองค์

วัยเยาว์ สรุปได้ว่า เจ้าชายอโศก มีพระอุปนิสัย นิสัยโหดร้าย มีความเป็นอัจฉริยะ มีกำลังมาก เมื่ออายุ ๑๕ พรรษา ทรงจบศิลปศาสตร์ จาก เมืองตักศิลา ๑๗ พรรษา ได้ปกครองแคว้นอวันตี ทรงเสกสมรสกับพระนางเวทิสมาหาเทวี ๒๐ พรรษา ประสูติพระราชโอรสชื่อมหินทะกุมาร ๒๒ พรรษา ประสูติพระราชธิดาชื่อสังฆมิตตา กาลต่อมาพระราชโอรสและพระราชธิดาทรงออกผนวชในบวรพระพุทธศาสนา

การขึ้นครองราชย์สมบัติในระยะแรก จากการศึกษาพบว่า พระชนมายุ ๓๐ พรรษา ได้ทำพิธีราชาภิเษก พร้อมกับทรงสถาปนาพระนางอสนิมิตตาเป็นพระอัครมเหสี กล่าวกันว่าที่ล่าช้ากว่า ๔ ปี ในการสถาปนา เพราะพระองค์ทำสงครามกับพระประยูรญาติ และการไม่ยอมรับของราษฎร นอกจากนั้นพระองค์ยังมีนิสัยโหดร้าย ทรงประหารชีวิตผู้คนที่พระองค์ไม่พอใจ ด้วยพระองค์เอง จึงได้สมญานามว่า “จันหาโศก” แปลว่าอโศกผู้ดุร้าย

พระราชอำนาจของพระเจ้าอโศกมหาราช อาจกล่าวได้ว่า พระราชอำนาจ ในคัมภีร์ทีปวงศ์ พบว่า เหล่าเทวดาจะนำเครื่องราชบรรณาการอันเป็นทิพย์มาถวายมิได้ขาด แม้สัตว์ต่างๆ ก็นำมาถวาย เป็นต้นว่า ผีงนกแขกเต้า ผีงหนู ผีงแมลงผึ้ง ผีงหมี ผีงนกการเวก พระยานาค ล้วนนำเครื่องราชบรรณาการมาถวายทั้งสิ้น

การนับถือศาสนา พบว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงถามปัญหาอันลึกซึ้ง ตลอด ๓ ปี กับเจ้าลัทธิและนักบวชทั้งหลาย ซึ่งท่านเหล่านั้นไม่สามารถตอบปัญหาให้พอพระทัยของพระองค์ได้ ประกอบกับการไม่สำรวมในการบริโภคของเจ้าลัทธิและนักบวชเหล่านั้น พระองค์ทรงดำริว่า พระอรหันต์มีในโลกหรือไม่ จากทรงดำริดังกล่าวจึงเป็นปฐมเหตุให้พระองค์ทรงฝึกฝนในการค้นหา พระอรหันต์

การนับถือพระพุทธศาสนา จากการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงนับถือพระพุทธศาสนาเพราะพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นปฏิบัติ และได้สดับพระธรรมเทศนาจาก นิโคธสามเณร เรื่องอัปมาทธรรม อันมีใจความว่า “ความไม่ประมาทเป็นหนทางอันไม่ตาย ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย คนผู้ประมาทก็เหมือนคนที่ตายแล้ว”

พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระอุคุปต์ พบว่า พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระอุคุปต์ ในคัมภีร์โอศากาทาน พบว่า พระอุคุปต์ผู้เป็นเลิศในการแสดงธรรม พร้อมด้วยพระอรหันต์ ๑๘,๐๐๐ รูป ได้นำเสด็จพระเจ้าอโศกมหาราช ไปยังสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ พระสงฆ์ทรงเยี่ยมประชาชนและอารามต่างๆ เรียกพระราชกรณียกิจนี้ว่า “ธรรมยาตรา”

การสร้างสถูปวิหารและการจาริก สรุปได้ดังนี้ หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงค้นพบพระสถูปอันเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ พระทรงโปรดให้สร้างวิหาร ๘๔,๐๐๐ แห่ง และนำพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ โปรดให้สลักภาพพุทธประวัติจากหิน และจารึกต่างๆ ไว้ตามวิหารเหล่านั้น รัฐบาลอินเดียนำมาใช้เป็นตราแผ่นดิน และใช้ ตราธรรมจักร ไว้ในธงชาติของอินเดียอีกด้วย

การสังคายนาครั้งที่ ๓ และการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า พ.ศ.๒๓๔ การสังคายนาครั้งที่ ๓ ของฝ่ายเถรวาท เกิดขึ้นจากเดียรฉัตรปลอมเข้ามาเป็นพระสงฆ์จำนวนมาก พระเจ้าอโศกมหาราชทรงปรารถนาถึงเหตุการณ์ดังกล่าว จึงโปรดให้มีการสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้น โดยมีพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระเป็นประธาน พระอรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป ร่วมทำสังคายนาที่วัดโอศการาม เมืองปาฏลิบุตร พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นศาสนูปถัมภ์ สิ้นเวลา ๙ เดือนจึงแล้วเสร็จ หลังจากพระธรรมวินัยถูกต้องสมบูรณ์ดีแล้วนั้น จึงส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ จำนวน ๙ สาย เพื่อให้พระพุทธศานามั่นคงถาวรสืบไป

บ้านปลายแห่งพระชนม์ชีพ ของพระเจ้าอโศกมหาราช สรุปได้ดังต่อไปนี้ หลังจากที่พระองค์ทรงทุ่มเทเพื่อพระพุทธศาสนาและประชาชนของพระองค์แล้ว เมื่อพระชนมายุ ๗๖ พรรษา พระองค์ทรงประชวร และเสด็จสวรรคต ครองราชย์ ๔๒ พรรษา ทรงได้รับสมัญญานามว่า “พระเจ้าธรรมาโศกราช”

๕.๑.๒ หลักการสังคัมสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้ ความหมายและความสำคัญของการสังคัมสงเคราะห์ ความหมายของการสังคัมสงเคราะห์ พบว่า สังคัมสงเคราะห์ ในงานวิจัยนี้ จึงหมายถึง ศาสตร์และศิลป์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ในการ

ป้องกัน แก้อาชีพ พัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อนให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

ความสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ สรุปได้ว่า ความสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ต้องให้ความสำคัญ ๔ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาทางด้านกายภาพ ๒) การพัฒนาทางด้านสังคมหรือทางด้านศีลธรรม ๓) การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือทางด้านอารมณ์ และ ๔) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา

ลักษณะการของสังคมสงเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการของสังคมสงเคราะห์นั้นจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในสังคม การพึ่งตนเองอย่างเดียว หรือรอความช่วยเหลือจากคนอื่น นั้น เป็นไปไม่ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรสมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องมีการประสานสัมพันธ์กัน อาศัยซึ่งกันและกัน ถึงจะเป็นลักษณะของการสังคมสงเคราะห์ได้

แนวคิดเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดเรื่องการสงเคราะห์ จากการศึกษาสรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องการสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนาได้แบ่งการสงเคราะห์ ออกเป็น ๒ อย่าง คือ ๑. การสงเคราะห์ด้วยอาภิส ๒. การสงเคราะห์ด้วยธรรม ในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการสงเคราะห์ อันเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็งที่เรียกว่า สังคหผล ๔ ไว คือ ๑. ทาน ๒. เปยยวัชชะ ๓. อตถจริยา และ ๔. สมานัตตตา

ทาน การให้นี้มีได้หมายถึงจาคะที่ให้แบบทำทานกับขอทาน ผู้ตกทุกข์ได้ยาก หากหมายถึงการรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันในหมู่คณะที่ทำงานทำหน้าที่ร่วมกัน เพราะผู้มาร่วมงานย่อมมีสภาพผิดแผกแตกต่างกัน บ้างมีศรัทธามีน้ำใจ หากขาดแคลนทรัพย์ แม้ยามทุกข์กายทุกข์ใจ คำปลอบใจและความหวังดีก็ถือว่าเป็นทานชนิดหนึ่ง การเห็นหมู่คณะทำงานหนักพบอุปสรรคใดๆ การช่วยเหลือ การให้ความใส่ใจแนะนำด้วยสติปัญญา มีน้ำจิตน้ำใจมุ่งช่วยเหลือ ไม่ถือว่าสักแต่ทำหน้าที่ ย่อมถือเป็น‘ทาน’ ทั้งสิ้น

ปิยวาจา การเจรจา การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะเป็นที่สนทนาสนทนาระหว่างกัน ก่อนพูดจากับหมู่คณะหรือผู้ร่วมงาน ควรมีสติระลึกรู้ เพราะวาจาเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสาร ถ้าวาจาไม่สุภาพไม่รู้จากกาลเทศะ จะสร้างความเสียดแทงใจ ทำลายน้ำใจกัน ทำให้ความสมัครสมานสามัคคีสูญเสีย กลายเป็นความแตกแยก โดยเฉพาะคำตำหนิติเตียน คำติฉินนินทาซึ่งกันและกัน แม้แต่ในยามทำงานด้วยความเหน็ดเหนื่อยก็ต้องมีสติควบคุมวาจาไม่ให้เกิดจากอารมณ์ร้ายจนกลายเป็นการข่มขู่คุกคามซึ่งกันและกัน ถ้าฝึกใช้สติ ฝึกควบคุมวาจาทุกประโยคที่ออกจากปากให้สุภาพ ตรงต่อเวลาอันสมควร คำพูดนั้นย่อมเป็นปิยวาจา อันเป็นการสร้างความสามัคคีได้อย่างยิ่งยวด

อตถจริยา ความประพฤติอันมีประโยชน์ คือการรู้จักตั้งสติพิจารณาการกระทำใดๆ ก็ตามให้เป็นแต่เรื่องมีประโยชน์เพื่อหมู่คณะ เพื่อส่วนรวม อะไรที่ทำแล้วปราศจากประโยชน์ ทำแล้วมีโทษ ควรดเว้น สิ่งมีโทษคือจิตใจมุ่งร้าย พยาบาท อาฆาต ริษยา อันนี้คือจริยาทางใจ ส่วนทางกายคือ การรู้จักห้ามปรามผู้ที่กำลังทำความผิด กำลังว่ากล่าวนินทาผู้อื่น ไม่ยุแหย่ให้เกิดความริอาฉาน เห็นการจัดวางข้าวของไม่เรียบร้อยก็จัดการทันที ไม่วางธุระในกิจอันสำคัญของหมู่คณะ ทำประโยชน์ต่อส่วนรวมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมส่วนนี้จะทำให้ผูกยึดน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง

สมานัตตตา ความสม่ำเสมอ ความเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือวางตนสม่ำเสมอ หมายถึงระเบียบวินัยในหมู่คณะ ไม่เคลื่อนคล้อยไปตามตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือการ

มอบหมายงาน ทำตามหน้าที่แต่ไม่เห่อเหิมไปกับอำนาจอันเป็นสิ่งสมมุติ คือ ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ มีความขยันหมั่นเพียรอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีความรักความเมตตาต่อหมู่คณะเสมอ กันโดยไม่เลือกว่า ใครต่ำ ใครสูง ใครรวย ใครจน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์ จากการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ นั้นเป็นหลักการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีหลักธรรมของนักปกครอง และหลักธรรมของ ขรรวาสทั่วไป ที่จะใช้เป็นเครื่องประพจน์ปฏิบัติต่อกันในสังคม อันจะส่งผลให้สังคมมีความร่มเย็นเป็น สุข ประกอบด้วย จักรวรรดิธรรม ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม ทศ

รูปแบบและวิธีการของงานสังคมสงเคราะห์ในพุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ดังนี้ วิธีการ ของงานสังคมสงเคราะห์ในพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏในคัมภีร์ทีฆนิกาย ในกฎทนต์สูตร ได้กล่าวถึง การจัดการด้านสังคมสงเคราะห์ของพระเจ้ามหาวชิตราช ไว้ ๖ ขั้นตอน อันแสดงให้เห็นถึงรูปแบบ ของการสงเคราะห์สังคมตามแนวทางคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นการสงเคราะห์ด้วยจิตใจที่ เสียสละและปราศจากความตระหนี่ เป็นการสร้างสรรค์สังคมให้เกิด ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างสันติ

๕.๑.๓ ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการสังคมสงเคราะห์ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้หลัก สังคหวัตถุ ๔ ใน พระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาวิเคราะห์ โดยสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

บทบาทการสังคมสงเคราะห์ด้านทาน เรื่องการใช้ทรัพย์และอำนาจ พบว่า ทรัพย์และ อำนาจนั้นสามารถใช้เป็นเครื่องมือของธรรมได้ คือ ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ทำความดีงาม และประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน ตลอดจนให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

ทรงสร้างอารามวิหาร ๘๔,๐๐๐ แห่งและศิลาจารึก จากการศึกษาสรุปได้ว่า พระเจ้า อโศกมหาราชทรงโปรดให้สร้างอารามวิหารไว้เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน ๘๔,๐๐๐ แห่ง โดยเฉพาะมหาสถูปสาญจิ ยังคงความยิ่งใหญ่สวยงามจนถึงปัจจุบัน ส่วนเรื่องราวในจารึก สรุปได้ จำนวน ๓ ฉบับใหญ่ ดังนี้ ๑. ศิลาจารึกแห่งไพรีต กล่าวถึง ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ๒. ศิลา จารึกฉบับน้อย จารึกฉบับเหนือ กล่าวถึงความพากเพียรในการปฏิบัติธรรม และ ๓. จารึกศิลา ๑๔ ฉบับ กล่าวถึง การปกครอง การสาธารณประโยชน์ การให้อภัยและการอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

ยกเลิกการบูชายัญ พบว่า การบูชายัญเป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เป็นพิธีกรรม เกี่ยวเนื่องด้วยชีวิตสัตว์ พระองค์ทรงยกเลิกพิธีกรรมนี้ โดยให้ปฏิบัติธรรมแทน ตลอดทั้งยกเลิกการ ประชุมสังสรรค์ และพระองค์ทรงเสวยมังสวิวัติ กลายเป็นวัฒนธรรมมังสวิวัติของชาวฮินดูสืบ เนื่องมาจากพระเจ้าอโศกมหาราชนั่นเอง

บาทการสังคมสงเคราะห์ด้านเปยยวัชชะ การทำสังคายนา ครั้งที่ ๓ สรุปได้ว่า การทำ สังคายนาในครั้งที่ ๓ เกิดจากปรารภของพระเจ้าอโศกมหาราช เรื่องมีเดียรธีย์มากมายปลอมบวชเข้า มา เนื่องจากเกิดลาภสักการะในหมู่สงฆ์อุดมสมบูรณ์ พระอรหันต์ ๑,๐๐๐ องค์ มีพระโมคคัลลีบุตร ติสสะเถระเป็นประธาน ประชุมทำกันที่โอศุกราณ เมืองปาฏลีบุตร โดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรง อุปถัมภ์ ใช้เวลา ๙ เดือน

ส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปรารภและให้การอุปถัมภ์ การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่ยังต่างประเทศ จำนวน ๙ สาย

นับเป็นการประกาศพระศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมาไม่เคยปรากฏว่ามี
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศและกว้างมากมายเช่นนั้น

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย จากการศึกษพบว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่ง
พระโสณะ และพระอุตตรเถระ มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ กล่าวว่า จังหวัด
นครปฐม คือสุวรรณภูมิ เพราะมีหลักฐานชัดเจน คือ องค์พระปฐมเจดีย์

บทบาทการสังคมสงเคราะห์ด้านอรรถจริยา แนวคิดพื้นฐานเรื่องการปกครอง พบว่า
ความเป็นธรรมราชาของพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นการยืนยันถึงการที่พระองค์ทรงปฏิบัติได้จริงใน
เรื่องของการปกครองโดยธรรม จะเห็นได้ว่าทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการ
ปกครองและประกาศไว้ในจารึกทั่วพระราชอาณาจักรของพระองค์

วิธีการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา สรุปได้ดังนี้ วิธีการปกครองของพระเจ้าอโศก
มหาราชนั้น คือพระองค์ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นแบบอย่างให้ข้าราชการและประชาชน อันเป็น
เหตุให้ข้าราชการและประชาชนปฏิบัติตามพระองค์

ผลของการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครอง จากการศึกษ พบว่า ทรงนำหลักธรรม
วินัยของพระพุทธเจ้ามาเป็นนโยบายการปกครองของรัฐ ทรงปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักเมตตาธรรมต่อทุก
คน เป็นการเอาชนะด้วยความดี มีการทำงานเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ประชาชนเป็นอันมาก
เกิดความสามัคคีส่งผลดีต่อการปกครอง

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการสังคมสงเคราะห์ด้านสมานัตตตา ทรงอุทิศพระองค์เป็นธรรม
ทาส พบว่า พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธามาก ได้อุทิศชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนา หันมาปฏิบัติธรรม
เพื่อยกระดับความประพฤติของมนุษย์ ให้ใกล้ความเป็นเทวดา ยึดพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์
เป็นสรณะตลอดพระชนชีพ

ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมและปฎิวัติสังคม จากการศึกษสรุปได้ ดังนี้ พระเจ้าอโศก
มหาราช ได้รับแรงบันดาลใจจากเรื่องราวธรรมจักรพรรดิราชในพระสูตรของพระพุทธศาสนา คือ
หลักทศพิธราชธรรม ใช้หลักธรรมวินัย ในการปฏิวัติสังคม ทรงตั้งข้าหลวงแทนพระองค์ส่งเสริมการ
ปฏิบัติธรรม และโปรดให้ความคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยการตรวจสอบการปฏิบัติพหุมจรรย์
ตามพระวินัยของพระสงฆ์จากเจ้าหน้าที่พนักงาน และให้ร่วมกันรักษาอุโบสถเพื่อความคุ้นเคยกันใน
ชุมชน

จุดยืนในการปฏิบัติธรรมของพระเจ้าอโศกมหาราช สรุปได้ว่า จุดยืนแห่งแนวคิดของพระ
เจ้าอโศกมหาราช คือการจารึกสั่งสอนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่พระองค์ได้ตั้งไว้เป็นหลักการ เช่น
หลักการไม่เบียดเบียน แต่หันมาสู่การให้ทานและให้ทุกหมู่เหล่าเกื้อกูลกันประพฤติปฏิบัติชอบต่อกัน
พร้อมกันนั้นก็จัดเป็นศูนย์รวมที่โอศกธรรมมาบรรจบกับแหล่งเดิมของหลักธรรมเดียวกัน

ทรงให้ความสำคัญในการปฏิบัติธรรม พบว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงให้ถือการ
ปฏิบัติธรรมเป็นการปฏิบัติบูชาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ธรรมบูชา” คือ การบูชาด้วยธรรมซึ่งตรง
กับการปฏิบัติธรรมนั่นเอง เพราะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองอย่างแท้จริง

โปรดให้เลิกพิธีที่ต้องแต่ให้ปฏิบัติธรรม จากการศึกษพบว่า ทรงให้เลิกการถือมงคลโชค
กลางต้นข้าว แต่โปรดให้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติ เพราะว่ามีมงคล

มีได้อยู่ที่พิธีรีตองแต่ข้อสำคัญที่ตัวของบุคคลผู้ปรารถนามงคลว่าปฏิบัติตนให้เป็นบุญเป็นกุศลหรือไม่ต่างหาก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทของพระเจ้าอโศกมหาราชกับการสังคัมสังเคราะห์โดยได้สรุปผลการวิจัยในส่วนของการศึกษาหลักสังคัมสังเคราะห์ในพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วยความหมายและความสำคัญแนวคิดทฤษฎี และกระบวนการทำการสังคัมสังเคราะห์ของพระเจ้าอโศกมหาราชดังกล่าวแล้วอย่างไรก็ดี วิชยานิพนธ์เรื่องนี้ มีเนื้อหาระดับหนึ่งที่ได้ศึกษามา ยังมีประเด็นที่สามารถจะศึกษาต่อไปอีกหลายประเด็น เช่น

๑. ศึกษาเปรียบเทียบหลักสังคัมสังเคราะห์ในพระพุทธศาสนากับหลักสังคัมสังเคราะห์ของศาสนาอื่นๆ
๒. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดการสังคัมสังเคราะห์แบบเถรวาทกับการสังคัมสังเคราะห์แบบมหายาน
๓. ศึกษาพระราโชบายเกี่ยวกับธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ส่งผลต่อสันติสุข